

Voorwoord

Je weet wat een orgie is? Volgens de oorspronkelijke definitie, te vinden in encyclopedieën, was het de viering van religieuze rituelen in het oude Griekenland.¹ Tegenwoordig verwijst het woord naar een veel wereldser feest, waarbij seks een grote rol speelt.

Toch is de betekenis van het woord ook die van het oude Griekenland. Destijds plachten wijze mannen 's middags bijeen te komen voor filosofische disputen. Hierop volgde enkele uren later een zogeheten *symposium* of drinkfeest – en dat eindigde in vele gevallen in een orgie naar de moderne betekenis van die term. Vrouwen waren er niet bij aanwezig, maar wel jongens en jongemannen. In dit opzicht kende Griekenland geen taboes – de mensen van het oude Hellas dachten en voelden anders dan wij.

Iedereen weet natuurlijk ook wat een sciencefictionverhaal is. Wat je echter waarschijnlijk niet weet, is dat er ook al in het oude Griekenland sciencefictionverhalen de ronde deden, maar die waren heel wat fantastischer dan de onze. Het verschil is dat de Grieken hun sciencefiction niet als fictie beschouwden: zij geloofden dat de gebeurtenissen in die verhalen werkelijk hadden

plaatsgevonden. Er was nog een ander verschil: onze sf-verhalen – zoals dat over de avonturen van *Starship Enterprise* – spelen in de toekomst, terwijl de oude Grieken terugblikten naar een vaag en ver verleden van duizenden jaren voor hun tijd.

Stel je voor dat het eiland Kreta continu wordt omcirkeld door een metalen bewaker die over de ongelooflijke middelen beschikt voor het registreren van alle schepen die richting Kreta varen. En dat niet alleen, deze bewaker kon die schepen ook opblazen ... Geen vreemdeling heeft een schijn van kans om tegen de wens van de eilandbewoners aan land te komen. Als een schip er toch in slaagde deze barrière te doorbreken, stuitte het op een ‘monster’ dat er een allesvernietigende hitte op kon loslaten, zodat de indringer werd verast. Deze bewakingsrobot heeft echter één zwakke plek: als een bepaalde bout in de metalen romp losraakt, stroomt het dikke bloed eruit en kan het monster zich niet meer bewegen. Uiteraard kennen alleen de constructeurs en hun opvolgers de exacte locatie van deze essentiële plek.

Dit verhaal bestond al omstreeks 2500 jaar geleden, en de Grieken waren ervan overtuigd dat het de waarheid vertelde over gebeurtenissen van ver voor hun tijd. De robot die rondom Kreta patrouilleerde heette Talos, en de ingenieurs die de exacte plaats kenden waar de hydraulische olie kon worden afgetapt om het monster buiten gevecht te stellen, werden ‘goden’ genoemd.

In dit oude Griekenland wemelde het van ongelooflijke verhalen. In de *Argonautica*, een verhaal van duizenden jaren oud, waarvan de oorsprong schuilgaat achter de mist der tijden, komen zogeheten *centauren* voor. Wat worden ze geacht te zijn? Een centaur was een hybride levensvorm met de torso en het hoofd van een man, maar met het lijf van een paard. In principe een absurditeit die we als een hersenschim zouden kunnen afdoen. Ware het niet dat er ook elders in de oudheid gewag wordt gemaakt van hybriden. De kerkvader en vroege historicus Eusebius (gest. in 339), volgens de kerkelijke kronieken bisschop van Caesarea, schreef erover in deel 5 van zijn oeuvre. ‘De goden’,

zo meldt Eusebius, ‘hadden diverse afzichtelijke schepselen gemaakt’:

En zij verwekten menselijke wezens met twee vleugelen, en daarna nog andere met vier vleugelen, twee gezichten, een lichaam of twee koppen [...] nog andere, met het achterlijf van een paard en voor het lichaam van een mens [...] Ook verwekten zij stieren met een mensenhoofd en paarden met de kop van een hond, naast andere monsters met het hoofd van een paard en een menselijk lichaam [...] en vervolgens allerlei soorten op draken gelijkende, monsterlijke wezens die van elkaar verschilden, waarvan ze de afbeeldingen zij aan zij bewaarden in de Tempel van Belus ...²

‘Menselijke wezens met twee vleugelen’ zouden er hebben bestaan? Onzin? Waarom staren hun beeltenissen in reliëf ons nog altijd aan vanaf stèles? Of hun beelden in alle grote musea? Het enige verschil is dat zij geen ‘menselijke wezens met twee vleugelen’ worden genoemd, omdat onze archeologie hen aanduidt als ‘geveugelde geesten’. ‘Menselijke wezens met paardenhoeven’ (centauren), half mens, half paard, zijn vanaf de oudheid vereeuwigd in afbeeldingen. ‘De goden’ hadden volgens Eusebius ook ‘stieren met een mensenhoofd verwekt’. Het monster van Kreta, de Minotaurus, was zo’n bizar wezen. Een mensen verslindend monster met een mensenhoofd waarvoor de Kretenzers hun beroemde Labyrint hadden gebouwd.

Is het misschien mogelijk dat de oude verhalen uit de *Argonautica* toch geen sprookjes zijn? Zijn het verslagen van ware gebeurtenissen? En: wanneer in de eindeloze stroom van de tijd kan dit alles zijn voorgevallen?

Niemand die het weet. Er is op Malta echter een tempel die door specialisten op grond van zijn astronomische oriëntatie op omstreeks 12.000 v.Chr. is gedateerd. Ook zijn er resten van machtige bouwwerken, zowel in de Atlantische als in de Grote Oceaan. In de Middellandse Zee, niet ver van Marseille, hebben duikers op een diepte van 35 meter een opwaarts hellende tunnel

ontdekt. Deze tunnel kwam uit op een veertig meter lange gang die eindigde bij een meer. Op het oppervlak van dat meer verlichtten toortsen vroeger een galerij met allerlei schilderijen. Volgens koolstofdateringen van de kleuren moeten deze schilderijen zo'n 18.000 jaar geleden zijn gemaakt.

Er lijkt met onze tijdrekening iets niet helemaal te kloppen. Zijn de Griekse verhalen veel ouder dan onderzoekers bereid zijn toe te geven? Is het wellicht mogelijk dat op zijn minst een paar ervan helemaal geen bedenkzels of klassieke sf zijn, maar wel degelijk corresponderen met een oeroude werkelijkheid?

Dit is geen *(hi)story*-boek over het oude Griekenland, maar een boek over oud-Griekse verhalen. Het Griekenland uit de oudheid staat bol van uitzonderlijke verhalen. Heeft de *Odyssee* van Odysseus werkelijk plaatsgevonden? Wat was er in Delphi gaande? Zetelde daar werkelijk een profetes die alle grote politieke roerselen voorzag? Is de sterke beschrijving van Troje op waarheid gebaseerd? Hoe staat het met Atlantis? Alle informatie die we over Atlantis hebben en waarop alle auteurs over dat onderwerp teruggrijpen, is afkomstig uit Griekenland. Wie waren de argonauten die uitvoeren om het 'Gulden Vlies' te stelen?

Het oude Griekenland is een verkenning waard. Ik nodig je uit mij te vergezellen op een uitzonderlijk avontuur.

Avonturen van *Starship Enterprise* in lang vervlogen tijden

*Onzuivere middelen leiden tot
een onzuiver doel.*

– Mahatma Gandhi (1869-1948)

Lang, heel lang geleden leefde er een verre afstammeling van de goden. Niemand kent zijn oorspronkelijke naam, maar de Grieken noemden hem Jason. Deze Jason was geen gewoon mens, want hij had blauw in plaats van rood bloed^{1, 1a} in de aderen. Zijn vader was koning Aison van Iolchos in Thessalië. Zoals zo vaak in de mythologie het geval is, had Jason een verdorven stiefbroeder die hem zijn troon had ontstolen toen hij nog een klein kind was. Jasons vader had ervoor gezorgd dat zijn kleine spruit door een centaur werd opgevoed. Anderen beweren dat het zijn moeder was die hem naar de centaur bracht, maar dat is in dit verband niet zo belangrijk.² De centauren waren een merkwaardig ras, met het hoofd, de torso en de armen van een mens, maar met het lichaam van een paard. Kortom, werkelijk een verbazingwekkend fenomeen. Jason moet dus wel een heel opmerkelijke opvoeding hebben gekregen!

Er is een verband tussen Jason en een orakel, want iedereen die iets voorstelde in het oude Griekenland had iets te maken met een orakel. In dit geval had het orakel gewaarschuwd voor een man met maar één sandaal. De beruchte koning, Jasons stiefbroeder, gaf op zekere dag een feestbanket aan het strand, toen een lange, schone jongeling met grote passen naderde. Het

was Jason, en hij droeg maar één sandaal, omdat hij de andere in de modder van een rivier had verloren. Jason droeg een leren tuniek en de vacht van een luipaard. De koning herkende de vreemdeling niet en vroeg hem geërgerd wie hij was. Glimlachend antwoordde Jason dat zijn pleegvader de centaur hem Jason noemde, maar dat zijn ware naam Diomedes was, de zoon van koning Aison.

Algauw begreep Jason met wie hij sprak en eiste dadelijk de troon op, zijn geboorterecht. Verbazingwekkend genoeg ging de koning akkoord, maar op één voorwaarde – een beding waaraan, zo meende hij, onmogelijk kon worden voldaan. Hij zei dat Jason het koninkrijk eerst moest bevrijden van een vloek die over hemzelf en heel het land was uitgesproken. De opdracht luidde: verover het Gulden Vlies, dat door een draak ergens ver weg wordt bewaakt. Deze draak sliep nooit. Alleen als deze heldendaad was verricht, zou de koning zijn koninkrijk afstaan.

Jason zei ja, en dat was het begin van het ongelooflijkste sf-verhaal ooit. Eerst bracht Jason een bezoek aan een bijzondere scheepsbouwer, die voor hem het meest uitzonderlijke schip aller tijden zou bouwen. De man heette Argos en de geleerden verschillen van mening over zijn plaats van herkomst. Zeker is dat Argos een voortreffelijk scheepsbouwer moet zijn geweest, want hij bouwde voor Jason een schip dat zijn gelijke niet kende. Vanzelfsprekend beschikte Argos over uitzonderlijke connecties, want niemand minder dan Athene gaf hem raad, en volgens haar aanwijzingen werd er een schip gebouwd van hout dat ‘nooit rotte’.³ Athene stelde zich daarmee niet tevreden. Zij leverde Argos een speciale balk, die door Argos voor de boeg van het schip werd gebruikt. Het moet wel een uitzonderlijk stuk hout zijn geweest, want het kon spreken! Toen het schip de haven uitvoer, schreeuwde de boeg het uit van blijdschap omdat de reis begon. In het verloop van de reis waarschuwde de balk de bemanning voor talloze gevaren. Scheepsbouwer Argos had het machtige schip gedoopt met de naam *Argo*, wat in oud-Grieks ongeveer ‘snel’ of ‘lichtvoetig’⁴ betekent. Zo kwam het

dat de bemanningsleden ‘argonauten’ werden genoemd en het hele verhaal de titel *Argonautica* draagt. (De moderne termen ‘astronaut’ en ‘kosmonaut’ zijn indirect afgeleid van de Griekse argonauten.)

De *Argo* bood plaats aan vijftig opvarenden die ieder een specialist op een bepaald gebied moesten zijn. Om die reden had Jason boodschappen gestuurd aan elk koninklijk huis, om een groep vrijwilligers te vinden die over bijzondere kennis of bekwaamheden beschikten. En zij kwamen – stuk voor stuk helden, of afstammelingen van deze of gene godheid. De oorspronkelijke monsterrol is slechts gedeeltelijk bewaard gebleven en volgens sommige geleerden hebben latere auteurs er namen aan toegevoegd.^{5, 6, 7} Het moet wel een fenomenale bemanning zijn geweest, te oordelen naar de volgende leden: Melampus, een zoon van Poseidon; Ancaeus van Tegea, ook een zoon van Poseidon; de ziener Amphiaraus; Lynceus de uitkijker; Castor, een worstelaar uit Sparta; Iphitus, broeder van de koning van Mycene; Augeias, zoon van de koning van Phorbas; Echion de heraut, een zoon van Hermes; Euphemus van Tainaron, de zwemmer; Hercules van Tiryns, de sterkste man; Hylas, de geliefde van Hercules; Idmon de Argive (uit Argos), zoon van Apollo; Acastus, een zoon van koning Pelias; Calais, de gevleugelde zoon van Boreas; Nauplius, de zeevaarder; Polydeuces, een prijsvechter uit Sparta; Phalerus, de boogschutter; Phanus, de Kretenzische zoon van Dionysus; Argos, de bouwer van de *Argo*; en uiteraard Jason zelf, leider van de onderneming.^{8, 9}

De verschillende auteurs die zo'n 2500 jaar geleden verslag deden van de reis van de *Argo*, hebben er nog andere namen aan toegevoegd. Op uiteenlopende tijdstippen in de Griekse geschiedenis hebben historici die over de argonauten schreven aangenomen dat deze of gene beroemdheid ook deel moest hebben uitgemaakt van de bemanning. De oudste lijst komt voor in het *Pythisch Gedicht IV*, op schrift gesteld door de lyrische dichter Pindarus (ca. 522-443 v.Chr.) uit Thebe). Deze bevat tien namen: Hercules, Castor, Polydeuces, Euphemus, Periclyme-

nus, Orpheus, Echion en Eurytus (allebei een zoon van Hermes, de Driewerf Grote, bekend als boodschapper der goden), plus Calais en Zetes.^{10, 11} Pindarus benadrukt onveranderlijk dat al deze helden van goddelijke afstamming waren.

De beste en meest gedetailleerde beschrijving van zowel de volledige reis als de helden die eraan deelnamen, is afkomstig van Apollonius van Rhodos. Hij leefde vermoedelijk in de 4^e en 3^e eeuw voor Christus. Apollonius was echter in geen geval de oerbron van de *Argonautica*. Diverse geleerden gaan ervan uit dat hij het basisverhaal aan veel oudere bronnen moet hebben ontleend.^{12, 13} In zijn ‘Eerste zang’ schrijft hij dat dichters vóór hem hadden verhaald hoe Argos onder leiding van Pallas (Athene) het schip had gebouwd. Fragmenten van de *Argonautica* kunnen worden herleid tot zelfs de 7^e eeuw voor Christus. Onderzoekers sluiten de mogelijkheid niet uit dat het verhaal in feite afkomstig was uit het oude Egypte.

Apollonius’ *Argonautica* werd in 1779 in het Duits vertaald. Voor citaten uit het verhaal put ik voornamelijk uit deze Duitse vertaling, die inmiddels al ruim 230 jaar oud is. Deze vertaling is nog niet modernistisch hertaald en weerspiegelt de bloemrijke stijl van Apollonius zelf. Een excerpt uit de namenlijst, die circa 2400 jaar geleden op schrift is gesteld, bevat de volgende tekst:

Polyphemos, de Elatide, was afkomstig uit Larissa. Lang geleden had hij zij aan zij met de Lapithen tegen de wilde centauren gestreden ...

Ook kwam Mopsus de Titaresiër, die van Apollo had geleerd de vlucht der vogelen uit te leggen ...

Van de partij waren ook Iphitus en Clytias, de zonen van de woeste Eurytus, aan wie de ver schietende goden de boog hadden geschonken ...

Alcon had zijn zoon gestuurd, hoewel er nu geen opvolger in zijn rijk achterbleef ...

Van de helden die Argos¹⁴ verlieten, was Idmon de laatste. Hij had van de god (Apollo) de kunst van het observeren der vogelen in hun vlucht geleerd, en ook de kunst der profetie en het lezen van de betekenis der vurige meteorieten ...

Ook Lynceus kwam ... wiens ogen ongelooflijk scherp zagen. Als het gerucht waar is, kon hij zelfs tot diep in de aarde kijken ...

Later kwam Euphemus, de snelvoetigste, van de muren van Tenaros ... en ook kwamen er nog twee andere zonen van Nep-tunus ...¹⁵

Welke namenlijst ook het dichtst bij de originele monsterrol komt, de bemanning vormde hoe dan ook een uitgelezen gezelschap van godenzonen, ieder met zijn verbazingwekkende gaven en bijzondere expertise. Deze uitzonderlijke groep mannen kwam bijeen in de haven van Pagasai op het schiereiland Magnesië, om samen met Jason te beginnen aan diens zoektocht naar het Gulden Vlies.

Voor het vertrek hielden zij een feest ter ere van Zeus, de Vader der goden,¹⁶ waarna de bemanning zich een weg baande door een haag van duizenden nieuwsgierige kijkers om zich in te schepen. Apollonius beschrijft dit als volgt:

Zo marcheerden de helden door de stad, op weg naar het schip ... met om hen heen een rennende, uitzinnige menigte. De helden schitterden als sterren aan de hemel, tussen de wolken ...¹⁷

Het volk juichte de onverschrokken zeevaarders toe en wenste hen succes bij al hun ondernemingen en een veilige thuiskomst. Bezorgde moeders drukten hun kinderen tegen hun boezem. De hele stad was in rep en roer totdat de *Argo* eindelijk achter de horizon verdween.

De reden van al deze inspanningen? Het Gulden Vlies. Alleen, wat *is* dit bizarre object van begeerte precies? De meeste encyclopedieën die ik raadpleegde, omschrijven het als ‘het vlies van een gouden ram’.^{18, 19, 20, 21} Heel deze uitgelezen bemanning van de *Argo* zou alleen zijn uitgevaren terwille van een *vlies*? Werd het machtigste schip van die tijd gebouwd, en boden de zonen van koningen en goden hun diensten aan, alleen voor een eindeloze zoektocht naar een alledaagse ramsvacht? Was alleen ter wille van dat vod een heel land in de ban van een vervloeking, die alleen ten koste van zoveel inspanningen kon worden verbroken? Was er werkelijk een nooit slapende draak voor nodig om die waardeloze vacht dag en nacht te bewaken? In geen geval!

Nee en nogmaals nee, want het Gulden Vlies was een uiterst bijzondere vacht met verbazingwekkende eigenschappen. Het ding kon vliegen!

De legende verhaalt dat PRIXOS, een zoon van koning Athamas, zwaar had geleden onder de behandeling van zijn verdorven stiefmoeder, totdat zijn echte moeder hem en zijn zusje had ontvoerd. Ze had de kinderen op de rug van een gevleugelde gouden ram gezet, een geschenk van de godheid Hermes, en het tweetal was op dit wonderbaarlijke schepsel over land en zee gevlogen, totdat ze uiteindelijk landden in Aia, de hoofdstad van Colchis. Dit koninkrijk was gelegen aan het verste uiteinde van de Zwarte Zee. De koning van Colchis wordt beschreven als een gewelddadige tiran die gemakkelijk woordbreuk pleegde als hem dat zo uitkwam. Hij wilde deze ‘vliegende ram’ behouden. Zo kwam het dat het Gulden Vlies stevig aan een boomstam werd gespijkerd. Ter bewaking ervan verzekerde de koning zich bovendien van de diensten van een vuurspuwende draak die nooit sliep.

Het Gulden Vlies was dus eigenlijk een soort vliegmachine die ooit van de boodschapper der goden was geweest. Deze vliegmachine mocht onder geen voorwaarde in de handen van deze tiran blijven, die hem voor zijn wrede praktijken zou kun-

nen gebruiken – vandaar de uitgelezen bemanning met haar vele expertises, waaronder zelfs afstammelingen van de goden. Zij wilden het eigendom van de olympiërs heroveren.

Direct na de inschepping kozen de argonauten op een democratische manier een leider. Hun keuze viel op Hercules, de sterkste onder alle mannen, maar hij bedankte voor de eer. Hij legde uit dat zijn loyaliteit uitsluitend Jason toebehoorde, de initiatiefnemer van het grote avontuur. Het schip voer snel de haven van Pasagai uit en rondde het schiereiland Magnesië.

Na een paar onbetekenende avonturen bereikte de *Argo* het schiereiland Capidagi, dat via een smalle strook land met het vasteland verbonden is. Hier woonde het volk der Dolionen, en de jonge koning van dit rijk verzocht de argonauten af te meren in de haven aan de Chytosbaai, waarbij hij op de een of andere manier vergat te vermelden dat aan die kust reuzen met zes armen woonden. De nietsvermoedende argonauten beklommen een berg om zich te oriënteren.

Alleen Hercules en een paar andere mannen bleven achter om de *Argo* te bewaken. De zesarmige monsters vielen het schip dadelijk aan. Zij wisten echter niets van Hercules, die hen zag aankomen en een paar van hen met zijn pijlen doodde, nog voor de eigenlijke strijd begonnen was. Intussen keerden de andere argonauten terug, die dankzij hun bijzondere gaven de resterende aanvallers aflachtten. ‘Hun lichaam was toegerust met drie paar pezige, klauwachtige handen. Het eerste paar hing aan hun knoestige schouders en het tweede en derde paar zaten vast aan hun afzichtelijke heupen.’²²

Reuzen? Niet meer dan de fantasie van de verhalenverteller? In de literatuur van onze verre voorouders zijn dergelijke wezens niet ongewoon. Iedere Bijbellezer kent het verhaal over de strijd tussen David en Goliath, en in *Genesis* lezen we: ‘De reuzen waren in die dagen op aarde, en ook daarna, toen de zonen Gods tot de dochters der mensen kwamen en zij hun (kinderen) baarden ...’²³

Ook in andere Bijbelpassages is sprake van reuzen, zoals in

Deuteronomium 3:3-II, *Jozua* 12:4; *Kronieken* 20:4-5; en *II Samuel* 1:16. En in het boek *Henoch* geeft deze profeet een uitvoerige beschrijving van reuzen. In hoofdstuk 14 lezen we: ‘Waarom hebt gij gedaan als de kinderen der aarde en zo de zonen der reuzen voortgebracht?’²⁴

In de *Apocriefen van Baruch* vinden we zelfs aantallen: ‘De Allerhoogste zond de Vloed over de aarde en vernietigde alle vlees, met inbegrip van de 4.090.000 reuzen.’²⁵ De bevestiging hiervan vinden we in de *Kebra Negast*, het verhaal over de Ethiopische keizers:

Echter, deze dochters van Kaïn, met wie de engelen ongepaste dingen hadden gedaan, werden zwanger, maar zij konden niet baren en stierven. Van dezen in hun schoot stierven sommigen, anderen kwamen naar buiten door het lichaam van de moeder te splijten. [...] En toen zij ouder werden en opgroeiden tot volwassenen, waren zij reuzen.²⁶

In ‘Legenden der Joden uit de oudheid’²⁷ lezen we zelfs over diverse reuzenrassen, zoals de ‘Emieten’ (‘Schrikbarenden’), de ‘Raphaieten’ (‘Gargantuae’), de ‘Giboriem’ (‘Machtigen’), de ‘Samsoenieten’ (‘Arglistigen’) en, tot slot, de ‘Avieden’ (‘Verdorvenen’) en de ‘Nefiliem’ (‘Bedervers’). Over ditzelfde punt is het *Book of Eskimos* glashelder: ‘In die dagen woonden er reuzen op aarde.’²⁸

Er zouden nog veel meer van zulke passages te citeren zijn, maar ik geef er de voorkeur aan geen materiaal uit mijn eerdere boeken te herhalen. Er zijn zelfs botten van reuzen gevonden, maar sommige antropologen proberen nog altijd vol te houden dat het gorillabotten betreft.²⁹ In 1936 ontdekte de Duitse antropoloog Larson Kohl de botten van reusachtige mensen aan de oevers van het Elyasimeer in Tanzania (Centraal-Afrika). De Duitse paleontologen Gustav von Königsberg en Franz Weidenreich vonden in 1941 tot hun grote verbazing diverse reusachtige botten van mensen in drogisterijen in Hongkong. Deze ontdek-

king is wetenschappelijk gedocumenteerd en gepubliceerd in het *Journal of the American Ethnological Society* van 1944.

Circa zes kilometer van Safita (Syrië) hebben archeologen handbijlen opgegraven die alleen door mensen met reusachtige handen kunnen zijn gehanteerd. De stenen werktuigen die aan het licht zijn gekomen in Ain Fritissa (Oost-Marokko) hadden afmetingen als 32 x 22 cm en moeten eveneens zijn gemaakt door reusachtige mensen. Als zij zulke grote gereedschappen konden hanteren, met een gewicht van 4,3 kilo, moeten deze mensen ruim vier meter lang zijn geweest! De ontdekkingen van reuzenskeletten op Java, in Zuid-China en in Transvaal zijn welbekend uit de specialistische literatuur. De hoogleraren Weidenreich³⁰ en Saurat³¹ hebben de resultaten van hun wetenschappelijke onderzoeken naar deze reuzen grondig gedocumenteerd. En de voormalige Franse vertegenwoordiger van de Prehistorical Society, dr. Louis Burkhalter, schreef in de *Revue du Musée de Beyrouth* van 1950: 'Wij willen er geen twijfel over laten bestaan dat het bestaan van reusachtige mensen in de prehistorie [...] als een wetenschappelijk vaststaand feit moet worden beschouwd.'

Ook het *Gilgamesj-epos* uit Soemerïë verhaalt over reuzen, net als de *Popol Vuh* van de Maya's aan de andere kant van de wereld. Ook in de Noordse en Germaanse mythologieën komen reuzen voor. Waarom zouden er zoveel verhalen uit de oudheid over reuzen bestaan als die wezens nooit hebben bestaan?

In de epische wereld van de oude Grieken komen er niet alleen in de *Argonautica* verhalen over reuzen voor, maar ook in het latere verhaal over *Odysseus*, die zo'n reus overwon. Deze oersterke schepsels worden geacht de vrucht te zijn van seks tussen godenzonen en mensen. Ik heb goede redenen om te geloven dat diezelfde reuzen verantwoordelijk zijn geweest voor de gigantische megalithische tempels op eilanden als Malta en Gozo, waardoor onze archeologen worden geïntrigeerd. De immense ruïne van een van die tempels draagt nog altijd de naam 'Gigantia' (gespeld als *Ggantia*; zie Afb. 1 en 2).

Afb. 1. De Ġgantia-tempel op het eiland Gozo in de Middellandse Zee is van onbekende ouderdom.

De *Argo* vervolgde zijn reis zonder meer van die schokkende gebeurtenissen, behalve de keer dat een zeegod met de naam Glaucos plotseling als een onderzeeër uit de diepte omhoogschoot naar de oppervlakte. Hij bracht de argonauten een boodschap van Zeus, bestemd voor Hercules en zijn minnaar Hylas. Meteen daarna dook Glaucos weer onder en verdween in de diepte. Rondom hem schuimden de golven in enorme, spiralende kringen die het schip overspoelden.

In Salmydessus aan de Zwarte-Zeekust ontmoetten de argonauten een oude koning die een afschuwelijke stank verspreidde en vrijwel verhongerd was. De stakker heette Phineus. Hij had de gave der profetie en had kennelijk veel te veel van de plannen van de goden geopenbaard. De straf die hem had getroffen, was merkwaardig: steeds als Phineus iets wilde eten, doken er twee gevleugelde schepsels uit de wolken omlaag om hem het voedsel uit handen te grissen. Alles wat ze niet te pakken kregen, scheten ze vol, zodat het walgelijk stonk en niet meer te eten was. Tegen

Afb. 2. Wie hebben dit rotsblok met een lengte van ruim 21 meter op zijn plaats gelegd? Reuzen? (Bij de Ġgantia-tempel op het eiland Gozo).

de komst van de argonauten had de oude man nog nauwelijks de kracht om zich te bewegen. Hij vroeg de argonauten om hulp en beloofde hen te belonen door hen te waarschuwen voor naderende gevaren. Niet alle gevaren, echter, want Phineus vermoedde dat dit exact was wat de goden niet wilden. De argonauten hadden met hem te doen en bereidden voor zichzelf en de stinkende koning een luxueus feestmaal. Juist toen de koning iets wilde eten, doken de vliegende schepsels – het waren harpijen – uit de hemel omlaag, regelrecht naar het voedsel. Dit keer verliepen de zaken echter anders. Twee van de argonauten konden zelf ook vliegen en zij achtervolgden de vluchtende harpijen door de lucht. Deze twee vliegende argonauten kwamen kort daarna terug en verzekerden de koning dat hij van de harpijen niets meer te vrezen had. Zij hadden de harpijen achtervolgd en hadden hen gemakkelijk kunnen doden, ware het niet dat de godin Iris hun had bevolen de harpijen te sparen, omdat zij de ‘honden van Zeus’ waren.

Niet meer dan pure fantasie of een sprookje, zijn we wellicht geneigd te zeggen. Een of ander wezen duikt op uit zee en laat het water kolken; twee argonauten vliegen met ongelooflijke snelheid de lucht in; en Zeus, de Vader der goden, houdt er vliegende honden op na. Toch is dit nog maar een bescheiden begin van een verbluffend sf-verhaal uit lang vervlogen tijden. De gebeurtenissen worden nog veel verwarrender!

De koning, die inmiddels weer aangenaam rook en eindelijk in vrede kon eten, hield zijn belofte en wees de argonauten op een paar dreigende gevaren. Hij beschreef de route naar Colchis die ze moesten volgen en waarschuwde hen nadrukkelijk voor twee reusachtige steile rotswanden die als immense deuren open- en dichtgingen en elk schip vermorzelden dat er niet op de juiste plek en op het juiste moment doorheen glipte. De oude koning gaf hun de raad een duif mee te nemen en die voor hen uit door de kloof tussen de rotswanden te laten vliegen. Apollonius schrijft:

Nu voeren zij het schuimende Bosporusdiep op. De golven klommen op tegen de steile hellingen en dreigden zich, vaak hoger dan de wolken, over het schip te storten. Niemand kon zich voorstellen dat zij het er levend af zouden brengen [...] maar hoe schrikbarend de golven ook waren, ze kwamen dadelijk tot rust toen een intelligente, ervaren loods de helmstok in handen nam ...³²

Het woord ‘loods’ is geen verzinsel van mij. Het verschijnt in de vertaling van Apollonius’ verslag uit 1779. De koning had de argonauten de route tot in de kleinste details beschreven; het is onmiskenbaar dat hij iedere baai en berg kende, net als de namen van de koninkrijken en hun heersers. Vreemd genoeg verwijst hij tweemaal naar het gevaar van de Amazonen:

Verderop komt gij bij het land Doan en de steden van de Amazonen. [...] Overweeg geen moment op een verlaten plaats aan land te gaan, waar ge grote moeite zult hebben met het verjagen van

brutale vogels die in enorme vluchten over het eiland scheren. Hier hebben de heersers der Amazonen [...] een tempel voor hun god gebouwd ...³³

De oude vorst weet zelfs alles over het Gulden Vlies:

Wanneer ge stroomopwaarts het estuarium bevaart, zult gij de Toren van Aeëtes voor u hebben, en ook het duistere Marsbos, waar het Gulden Vlies is. [...] Het wordt bewaakt door een reusachtige lintworm, een gruwelijk wonder. Deze sluit noch dag noch nacht de ogen en zijn waakzaamheid verslapt geen moment ...³⁴

Deze lintworm of draak doet denken aan een soort robot met talloze sensoren. Wat voor gedierte zou geen fysieke behoeften hebben, nooit slapen en voortdurend zijn hele omgeving afspeuren? Soortgelijke creaturen worden ook in andere oude geschriften beschreven, zoals in het *Gilgamesj-epos*, dat in 1850 werd ontdekt in de heuvel Kujundsjik, het vroegere Ninevé. De kleitabletten waarop het was geschreven, waren afkomstig uit de bibliotheek van de Assyrische koning Assoerbanipal. Dit epos beschrijft hoe Gilgamesj en zijn vriend Enkidoe de heuvel der goden beklimmen, met op de top de glanzende witte toren van de godin Irnini. Kort voordat ze de toren bereiken, zien zij het vreeswekkende wezen Choembaba op hen afkomen. Dit creatuur had de klauwen van een leeuw, maar het lichaam was overdekt met ijzeren schubben. Ook de poten waren uitgerust met klauwen en op de kop stonden glanzende horens. De staart eindigde in de muil van een draak. Dit moet werkelijk een angstaanjagend monster zijn geweest! De twee metgezellen schoten pijlen op hem af en wierpen hun speren, maar al hun projectielen ketsten af. Uit de berg der goden schoten bliksems omhoog: 'Een vuur vlamde op en er viel een dodelijke regen. Het licht doofde, het vuur ging uit. Alles wat door de bliksem getroffen was, was veranderd in as.'³⁵

Kort daarna ligt Enkidoe op sterven door een ongeneeslijke ziekte. Vol bezorgdheid vraag Gilgamesj hem: ‘Zijt gij misschien vergiftigd door de asem van dat gruwelijk hemelschepsel?’ Wat dit ‘hemelschepsel’ ook was, in elk geval lijkt het de dood van Enkidoe te hebben veroorzaakt. In het verdere verloop van het verhaal ‘spreekt een deur als een mens’. De sprekende boegbalk in de *Argo* heeft datzelfde vermogen. Bovendien is er dat ‘Park der goden’, bewaakt door twee walgelijke halfwezens, die eruitzien als ‘schorpioenmensen’. Alleen hun torso’s zijn zichtbaar boven de aarde, de rest van hun lichaam is verankerd in de aarde. ‘Gruwelijk, angstaanjagend is hun aanblik, en hun blik betekent een wisse dood. Het vreeswekkend blikkeren van hun ogen maakt dat bergen omlaag storten in de dalen.’³⁶

Ondanks alles blijken de schorpioenmensen in het *Gilgamesj-epos* intelligent te zijn, wat meer is dan kan worden gezegd over de lintworm en de draakwachters. Gilgamesj spreekt met hen en zij waarschuwen hem voor naderende gevaren, zowel te land als ter zee, net zoals de oude koning Phineus de argonauten heeft gewaarschuwd.

Phineus heeft de argonauten de raad gegeven Euphemus mee te nemen aan boord. Hij is de man die de duif tussen de steile rotswanden door laat vliegen en die in staat blijkt over het water te scheren zonder zijn voeten nat te maken.

De argonauten rustten veertig dagen lang in het koninkrijk van Phineus. (In het *Gilgamesj-epos* kost het de held veertig uur om de ‘Cedarberg’ te bereiken.) Een deel van de argonauten sliep aan boord van de *Argo*, de overigen overnachtten in het paleis van koning Phineus. Zij proviandeerden hun schip en richtten een altaar op voor de eredienst aan Zeus/Jupiter. Op de eenenveertigste dag voer de *Argo* een meanderende rivier (of kanaal) op. Al spoedig kregen de argonauten de ‘drijvende eilanden’ in zicht, met de levensgevaarlijke steile rotswanden. Dan komt Euphemus in actie:

Ze voeren langzaam en stuurden heel zorgvuldig. Hun oren waren al op grote afstand verdoofd door het bonken van omlaag denderende rotsblokken, hoog boven hen, en het oorverdovende geluid van de brekende golven op de kust. Nu verhief Euphemus zich op de voorsteven van het schip, de duif op zijn hand ... Toch waren zij bevreesd. Euphemus liet de duif vrij en allen keken op om zijn vlucht te volgen. Echter, de rotswanden bonkten opnieuw van weerszijden tegen elkaar, oorverdovend. Immense brekers sproeiden water omhoog en de lucht wervelde woest om hen heen [...] de stroming sleurde het schip achterwaarts. De vlijmscherpe rotsen van de kliffen scheerden langs de veren van de duif, maar zelf kwam ze er ongedeerd doorheen. De opvarenden juichten van vreugde [...] maar nu werden de rotswanden weer met kracht uiteen geperst [...] door een abrupt rijzende vloedgolf. [...] Toen zij die zagen, vreesden zij dat het water hun schip verzwelgen zou ... Maar Tiphys liet het schip razendsnel zwenken, zodat de golf uiteenspatte op het boegbeeld van het soliede schip en het hoog boven de rotsen uittilde, zodat het sierlijk door de lucht zweefde ... Nu hing het schip daar als een zwevende balk, maar Minerva drukte haar linkerhand tegen de rots en gaf het schip een duwtje met haar rechterhand. Snel als een gevederde pijl schoot het tussen de kliffen door. [...] Het had zo moeten zijn, dit was het lot.³⁷

De stuurman van de *Argo*, Tiphys, wist zijn overspannen maats te kalmeren. Ze waren aan het gruwelijke gevaar van de rotsen ontkomen, maar dit wonder was alleen mogelijk gemaakt door de helpende goden. Ook Minerva had hun een helpende hand toegestoken, en de godin Athene had goede raad gegeven bij de bouw van het schip, zodat de *Argo* 'bijeën werd gehouden door oersterke bindingen en onzinkbaar was'.³⁸

Kortom, het is duidelijk dat zij deze gevaren nooit hadden kunnen doorstaan zonder goddelijke bijstand. Zo nu en dan lieten de olympiërs zich zelfs zien. Kort na hun hachelijke avontuur door de verpletterende rotswanden vingen de argonauten een glimp op van de god Apollo, die uit Lycië kwam en over de *Argo*

scheerde. Dit gebeurde toen zij op weg waren naar het land van de Hyperboreërs, aan gene zijde van de noordenwinden (Thracië). Apollo bezocht ‘volken van een ander ras’ en de eilanden weerkaatsten de echo van het geluid van zijn vliegende schip. Eens te meer schrokken de argonauten zich wezenloos, met het gevolg dat zij ook een altaar voor Apollo oprichtten. Kort daarna werd Tiphys, de ervaren stuurman van de *Argo*, ziek, en overleed. Zijn medereizigers richtten een piramide op boven zijn graf – en dit is zeer opmerkelijk, omdat grafpiramiden niet worden geacht te zijn ontstaan vóór de opkomst van het Egypte van de farao’s.

De volgende dagen voeren de argonauten langs de ‘tallose inhammen aan de Kaap der Amazonen’.³⁹ Er wordt een machtige rivier beschreven, die zijns gelijke op aarde niet heeft, want naar verluidt komen er wel honderd andere rivieren op uit. Deze ene rivier, echter, ontspringt aan één enkele bron hoog in de ‘Amazonenbergen’. Er wordt gezegd dat deze rivier voor- en achterwaarts stroomt, door vele gebieden. In de versie van Apollonius:

Niemand weet met zekerheid hoeveel van zijn zijrivieren door het land kruipen. [...] Als de nobele reizigers langer aan zijn oevers waren gebleven, zouden zij met deze vrouwen slaags zijn geraakt en zou er bloed hebben gevloeid, want de Amazonen zijn snel en hechten weinig aan gerechtigheid. Zij minnen de strijd boven alles en gebruiken graag geweld. Zij stammen af van Mars en Harmonia.⁴⁰

De bemanning was er niet bepaald op gebrand te strijden met de Amazonen, die in volle oorlogsuitrusting naar de oever snelden zodra zij de *Argo* hadden ontdekt. De argonauten waren niet vergeten dat de oude koning Phineus hen voor de Amazonen had gewaarschuwd. De oude man had ook gewag gemaakt van een ‘ramp aan de hemel’ – en die deed zich ook inderdaad voor, enkele dagen nadat zij de inhammen aan de Kaap der Amazonen hadden verlaten.

Zij waren nog maar nauwelijks geland op de verlaten oever van een eiland toen de *Argo* plotseling werd aangevallen door vogels die een massa spitse, dodelijke pijlen op het schip lieten neerregenen. De argonauten beschermden zich ertegen door hun schilden boven hun hoofden te houden, zodat de schilden één groot beschermend dak over de hele lengte van de *Argo* vormden. Andere bemanningsleden maakten een geweldig kabaal dat de vogels zo irriteerde dat zij ervandoor gingen.

De argonauten namen een kijkje aan wal. Ze ontdekten dat het hele gebied kurkdroog was, zodat er geen goede reden was om er langer te blijven. Opeens zagen ze echter vier spiernaakte, uitgemergelde gedaanten op zich afkomen, die zwaar geleden hadden onder honger en dorst en nog nauwelijks de kracht hadden om Jason om hulp te smeken. Ze vertelden dat zij broers waren die schipbreuk hadden geleden en zich aan wrakstukken hadden vastgeklampt, totdat ze de vorige avond door de golven op het strand van dit eiland waren geworpen. De argonauten begrepen dat zij de vier zonen van Prixos waren, de jongen die ooit met zijn zusje op het Gulden Vlies naar Colchis was gevlogen. Zij vormden een welkome aanvulling op de bemanning van de *Argo*, want zij kenden het bos waar het Gulden Vlies werd bewaakt op hun duimpje en wisten de weg erheen. Een van de vier zonen van Prixos heette Argos. Hij was degene die de *Argo* in het holst van de nacht naar de kust van Colchis loodste, en vandaar naar de monding van de rivier de Phasis. Aan de oever lag de stad Aia, met het paleis van de valse koning en – een eind verderop – het bos met het Gulden Vlies.

Hoe konden ze nu het beste verder gaan? Jason meende dat ze het eerst maar eens op de zachtmoedige manier moesten proberen, via een onderhoud met de tiran Aeëtes, koning van Colchis. De argonauten wisten dat koning Aeëtes een wreed en gewelddadig heerser was die gemakkelijk woordbreuk pleegde, maar aan de andere kant hadden zij de vier zonen van Prixos – volle neven van de koning – het leven gered. De argonauten bouwden daarom een altaar om de raad van de goden in te winnen.